

УДК 336.71

**В. Андрієнко,
І. Мігус,
Я. Коваль**

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено основні проблеми розвитку економіки України у контексті її ідентифікації як європейської держави, виділено основні зовнішні загрози її фінансової безпеки. Проаналізовано основні загрози фінансовій безпеці України. Оцінено та узагальнено досвід провідних країн європейського простору у напрямі формування та забезпечення економічної безпеки України і на цій основі запропоновано необхідність зміцнення основних її складових у сучасних умовах розвитку суспільства. Охарактеризовано особливості забезпечення фінансової безпеки підприємств у розвинених країнах. Виділено основні завдання, які постають перед службами безпеки підприємств. Подано рекомендації з удосконалення системи забезпечення фінансової безпеки.

Ключові слова: економічна безпека держави, міжнародний досвід, національні економічні інтереси, загрози економічній безпеці, державне управління, національна безпека.

На сьогодні наука державного управління та теорія безпеки переживають досить складний період свого розвитку. Він зумовлений необхідністю переходу від системного осмислення розрізненої сукупності накопиченого досвіду та теоретичних уявлень щодо державного управління й забезпечення безпеки (як національної, так і міжнародної) до побудови цілісних теорій як теоретичних систем знань про науку державного управління та безпеку.

Питання забезпечення фінансової безпеки держави в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі розглядаються у межах загальної теорії фінансової безпеки. Серед найбільш вагомих напрацювань у цій сфері доцільно виокремити праці вітчизняних науковців, зокрема О. Барановського, І. Бінька, З. Варналія, О. Власюка, В. Гейця, Б. Губського, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, В. Кириленка, С. Кіреєва, Т. Ковальчука, Г. Козаченко, Ф. Медвідя, В. Мунтіяна, О. Сасенка, О. Стародубцевої, А. Сухорукова, В. Шлемка та інших. Однак виникає необхідність аналізу й дослідження міжнародного досвіду забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема тих країн, які мають стабільно високий рівень фінансової безпеки, з метою подальшої його адаптації до сучасних умов національної економіки України.

Водночас кожна країна, якою б економічно розвинутою вона не була, жодним чином не застрахована від агресивних проявів іншої держави чи складової її економіки. Тому до першочергових завдань держави належить такий вид діяльності, як забезпечення власної економічної безпеки.

Для політики розвинутих країн характерна розробка стратегічних планових документів щодо зміцнення безпеки підприємств та країни загалом. При цьому суб'єкти підприємницької діяльності мають важливу місію у економічній та

соціальної діяльності країни, а рівень їх захищеності, безпосередньо, залежить від впливів чинників зовнішнього середовища. Розуміючи важливість результатів діяльності підприємства та їх рівень фінансової безпеки, більшість економічно розвинутих країн світу за останні роки зняли більшість адміністративно-законодавчих обмежень та створили сприятливі фінансово-економічні умови діяльності, а також запровадили низку податкових стимулів [1].

Отже, враховуючи міжнародний досвід, доцільно проаналізувати особливостей забезпечення економічної безпеки підприємств на макро- та макrorівнях у найбільш економічно розвинутих країнах (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості забезпечення фінансової безпеки підприємств у розвинутих країнах

Країна	Основні заходи фінансової безпеки підприємств	
	На макrorівні	На мікрорівні
1	2	3
Німеччина	Чинне законодавство щодо збереження та нерозголошення комерційної таємниці ставить в обов'язок кожної особи, якій вона стала відомою в силу її службового становища чи трудових відносин; населення повинно інформувати відповідні органи про правопорушення	Контрольно-розвідувальні підрозділи, які у взаємодії з приватними охоронно-детективними агентствами виконують функції безпеки як щодо фірми, так і щодо її керівництва й окремих працівників і клієнтів; приватні агентства допомагають в отриманні оперативно-значущої інформації на загальнодержавному рівні
Франція	Діють десятки правових актів, які детально регулюють статус суб'єктів інформаційної діяльності, режим інформаційного обміну і підключення до загальних інформаційних систем, автоматизованих банків даних; систематичне виявлення актів промислового шпигунства відносно компаній – іноземних конкурентів французьких фірм	Власники промислово-торгівельних та фінансово-кредитних установ формують системи безпеки через створення власних або залучення підприємницьких детективно-охоронних агентств; працівники служб безпеки проводять моніторинг міри ризику інформаційної діяльності; розробляють способи протидії та мінімізації широкого спектру загроз і небезпек французькому бізнесу
Японія	Об'єднання Торгово-промислової палати та асоціації корпоративних керівників у формуванні економічної безпеки бізнесу; держава враховує інтереси бізнесу і намагається передбачити ймовірні відповідні заходи урядів-конкурентів і реакцію як своїх, так і закордонних ТНК на певні кроки; економічна розвідка заснована на ефективному розподілі ролей між великим числом організацій, орієнтованих на експорт; підтримка державними органами узгоджених дій між усіма суб'єктами ринку	Відсутність законів, які передбачають відповідальність за розголошення комерційної таємниці, що пов'язано з вихованням у співробітників почуття патерналізму, коли вони вважають себе членами однієї сім'ї; на департаменти кадрів покладається контроль за неухильним дотриманням режиму секретності; забороняють передавати стороннім особам відомості, що містять комерційну таємницю; укладати угоди, які можуть підірвати довіру до компанії з боку клієнтів; влаштовуватися без дозволу керівництва на роботу за сумісництвом

Закінчення табл. 1

1	2	3
США	Широкомасштабна система державної підтримки безпеки бізнесу; держава забезпечує захист секретної інформації на базі жорстких стандартів, вимог і процедур по захисту цінної науково-технічної, технологічної та комерційної інформації приватного сектора; мікроекономічна розвідка ведеться державними службами в інтересах американських корпорацій і в їх боротьбі з іноземними конкурентами; користуючись можливостями спецслужб, корпорації отримують високі конкурентні переваги	Найбільшим попитом користуються програми профілактики і боротьби з економічними злочинами у взаємодії правоохоронних органів країни з державними та приватними установами охоронних і детективних бюро; характерною особливістю американського бізнесу є тенденція безконфліктного вирішення проблем у сфері економічної безпеки; конфіденційна інформація розбивається на блоки, кожному блоку присвоюється свій код, а для кожного співробітника розробляється картка-припис із переліком тих кодів

Примітка: систематизовано автором.

Таким чином, підприємства, в силу своїх власних національних, релігійних, культурних факторів, мають свої специфічні засоби досягнення економічної безпеки підприємства. Спільним у них є те, що вони діють на базі постулатів: наукові знання є ключем у майбутнє; технології є двигуном розвитку фінансової безпеки підприємств; відповідальність керівників компаній полягає у заохоченні розвитку технологій та науки.

Багато країн головну увагу концентрують на розробці теоретико-прикладних засад підвищення фінансової безпеки підприємства та формуванню засад сприятливого середовища діяльності. Найбільших результатів у цій сфері вдалось досягти підприємствам із США, Японії, Німеччини [2]

Дослідивши передовий світовий досвід розвинутих країн світу щодо організації фінансової безпеки підприємств, можна стверджувати, що найефективнішими інструментами забезпечення фінансової безпеки підприємств є удосконалення законодавчої бази, здійснення постійних заходів із профілактики загроз, проведення політики ефективного використання персоналу, використання інновацій у всіх напрямках економічної діяльності підприємства.

Системи забезпечення інформаційної безпеки розвинених країн можуть слугувати моделями для створення такої в Україні. До того ж, створення системи безпеки та вдосконалення законодавства в сфері інформаційної безпеки стає все більш актуальним. Особливо актуальна ця проблема для населення, що все більш активно бере участь у процесах комп'ютеризації, в системах та мережах Інтернету і як користувача, і як активного учасника в обміні інформацією [3].

Встановлення правових основ захисту комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації, що має комерційну цінність, є важливим елементом юридичного забезпечення підприємницької діяльності. У більшості економічно розвинених країн законодавство, що регулює правовий режим комерційної таємниці та встановлює відповідальність за її неправомірне використання, є досить розвиненим нормативним масивом, формування якого здійснюється як на основі національних правових традицій, так і відповідно до сучасних стандартів міжнародної торгівлі [4].

Вивчення досвіду фінансового господарювання розвинутих країн світу доводить загально визнаний факт, що саме технологічна революція є одним із тих факторів, які забезпечили цим країнам стабільний розвиток. В умовах глобальної конкуренції інноваційний фактор визначає парадигму економічного розвитку і сутність поняття економічної безпеки. Фінансова безпека – це сукупність умов, при яких зберігається здатність генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення і захисту стабільного фінансового розвитку, протистояння зовнішнім фінансовим загрозам.

Якісне зростання економіки забезпечується: великими структурними зрушеннями та становленням інтенсивної моделі економічного росту при послідовному збільшенні частки наукомістких галузей промисловості, оновленням виробничої бази внаслідок застосування ресурсів і енергозберігаючої технології, розвитком електроніки та її впровадженням у всі виробничі і невиробничі процеси (електронізація та комп'ютеризація економіки), революційними змінами в комунікаційних системах і переходом до моделі інформаційного суспільства [5].

У розвинених країнах сучасні технології виробництва будь-якої продукції, зокрема і будівельної, змінили свою сутність: стало вигідніше збільшувати обсяги виробництва, обсяги надання послуг виробничого і невиробничого спрямування, революційно зросла продуктивність праці, підвищилися кваліфікаційні вимоги до робочої сили. Щодо перспективи фінансового розвитку, опосередкованою вигодою від інноваційної діяльності стає створення робочих місць на нових виробництвах (підприємствах) унаслідок комерціалізації технологій (створення комерційного продукту) і отримання значної кількості патентів представниками традиційних виробничих галузей промисловості на противагу галузям високих технологій (аерокосмічної промисловості, комп'ютерної та офісної техніки, зв'язку, фармацевтичної промисловості) [6].

Одним із пріоритетних напрямків у діяльності іноземних спецслужб стало проведення фінансової розвідки, що означає комплексне сприяння спеціальними силами і засобами зовнішньоекономічного курсу держави і комерційної діяльності приватноправових кіл. Одночасно з проведенням фінансової розвідки спецслужби здійснюють заходи з протидії аналогічних дій з боку інших іноземних держав, зокрема спрямовуються у сферу приватного бізнесу [7].

Такий збіг інтересів держави і приватного сектора створює сприятливі умови для активного використання спецслужбами служб безпеки підприємств, приватних розшукових та охоронних агентів для вирішення певних завдань (рис. 1).

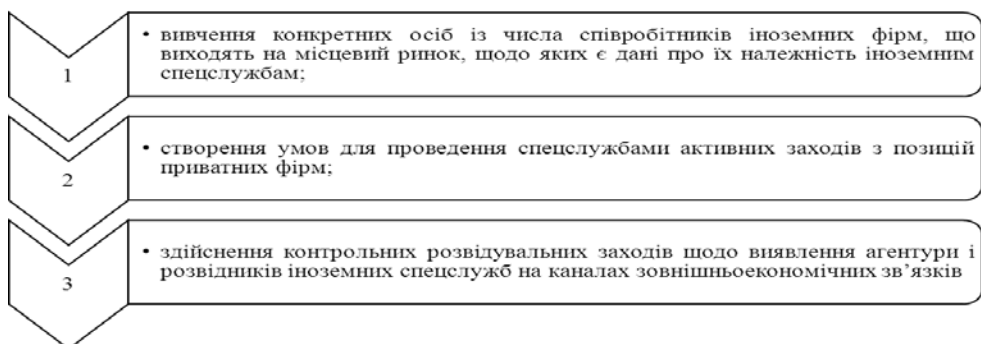

Рис. 1. Завдання, які стоять перед службами безпеки підприємств [8]

Для цього, наприклад, у навчальних закладах, у яких ведеться підготовка фахівців для служб безпеки банків, фірм, підприємств, у разі виходу їх на зовнішньоекономічні організації, слухачів в обов'язковому порядку знайомлять із особливостями діяльності відповідних розвідувальних служб, навчають прийомам виявлення їх агентів.

Держави прагнуть захистити цінну науково-технічну та іншу інформацію від іноземних конкурентів і регламентувати форми та методи захисту цінної інформації приватного сектора. При цьому доцільно зазначити, що у сфері інформаційної безпеки інтереси бізнесу і держави, як і в інших сферах, збігаються. І державні, і приватні органи, служби та організації доповнюють один одного в цілях захисту національних інтересів з метою посилення геополітичного становища і авторитету держави, а також підвищення якості життя населення [9].

Проведення кадрової політики в галузі захисту комерційної таємниці має важливе, вирішальне значення при удосконаленні фінансової безпеки підприємства. Вміння правильно керувати співробітниками, підбирати кваліфіковано кадри, забезпечити захист інформації цінується дуже високо. Важливе значення має психологічний аспект. Вже при прийомі співробітника

служби економічної безпеки необхідно досконало вивчити його характер, оточення, минуле, сім'ю. Окрім простого анкетування, проводиться низка тестів на професійну придатність, визначаються позитивні і негативні риси характеру, іноді проводиться навіть графологічна експертиза. Таким чином, можливість попадання в службу економічної безпеки осіб, невідповідних певній професії, практично виключається зовсім [10].

Великий вплив на працівника має матеріальне забезпечення. За гарної зарплати працівників на підприємстві існує менша ймовірність розкрадання інформації, що представляє цінність для конкурентів. Важливим аспектом є моральний вплив на співробітників.

Також держава повинна активізувати створення незалежних засобів масової інформації, які бережуть власну репутацію та надають достовірну інформацію, що дасть змогу компаніям уникнути багатьох неприємностей і забезпечити належний рівень власної фінансової безпеки [11].

З метою підвищення ефективності фінансової безпеки підприємств державі доцільно сприяти і підтримувати взаємодію між державними правоохоронними органами та приватними охоронними структурами і розглядати їх як партнерів у боротьбі з економічною злочинністю. Створення на їх базі штабних підрозділів із заміщенням певних посад чинним резервом відповідних правоохоронних органів із зв'язку дало б змогу забезпечити відповідний рівень захисту інформації при проведенні спільних заходів.

Враховуючи, що служби фінансової безпеки підприємств поповнюються, здебільшого, звільненими у відставку або у запас співробітниками спецслужб і правоохоронних органів, відомств, де вони працювали, держава зобов'язана піклуватися про їх подальше працевлаштування. Полегшити процес адаптації до нових умов, дати відчуття, що відомство, якому вони чесно прослужили багато років, – це гарантія того, що кращі її кадри завжди будуть носіями загальнонаціональних інтересів. Саме таку політику проводять державні органи індустриально розвинутих країн, де ветерани спецслужб продовжують перебувати під їх опікою, де створюються найбільш сприятливі умови для їх об'єднання і вони залишаються на службі інтересів держави [12].

З метою створення сприятливих умов для розвитку структур безпеки підприємництва та створення ефективних механізмів взаємодії з ними з боку органів державної влади і управління доцільно на законодавчому рівні стимулювати процес формування недержавної системи безпеки. Коректне і найбільш повне втілення в життя практики вироблення законодавчої основи регулювання відносин у сфері безпеки підприємницької діяльності вимагає обов'язкової участі у цьому процесі підприємницьких служб як основного замовника цього виду діяльності на ринку товарів і послуг.

Аналіз підходів до економічної безпеки держави в країнах Європейського Союзу переконливо свідчить про те, що рівень безпеки залежить від безлічі факторів. Для того, щоб не опинитися в становищі держави без власного незалежного економічного майбутнього, Україні необхідно провести цілеспрямовану роботу щодо виходу з економічної кризи, запобігання реальних загроз, боротьби з корупцією, кримінальними елементами в економіці. У цьому контексті дуже важливе не тільки розуміння сутності економічної безпеки на всіх рівнях (міжнародному, національному, регіональному, особистісному), а й конкретні дії управлінських структур щодо наближення рівня економічної безпеки України до європейського рівня [13].

Безумовно, адаптація будь-якого зарубіжного досвіду до умов України досить трудомістка і є не копіюванням всієї системи регулювання, а лише поетапним впровадженням окремих елементів, інструментів, методів, програм. Досвід зарубіжних країн доцільно запозичувати, ґрунтуючись на схожості завдань, цілей, пріоритетів національних стратегій. Необхідно враховувати рівень економічного розвитку, розвитку інститутів управління, забезпечення та контролю над безпекою, використовуючи системний підхід та порівняльний аналіз.

Моделі, які можна запропонувати за результатами вивчення досвіду країн Європейського Союзу, не тільки теоретично, але в деяких випадках і практично можуть бути дієвими в Україні. Впровадження досвіду країн Європейського Союзу в умовах трансформації світової системи економіки на сьогодні є найактуальнішим питанням співробітництва в межах системи Україна – ЄС. Ґрунтуючись на досвіді європейських країн, зокрема і держав – нових членів Європейського Союзу, в Україні повинна формуватися нова ідеологія безпеки, основою якої є досягнення стійкого розвитку економіки шляхом виконання певних завдань і отримання конкретних результатів на основі ефективного використання ресурсів та дотримання вимог законодавства та нормативно-правових документів [14].

Очевидно, що впровадження “кращих” моделей має бути ретельно прораховано і своєчасно. Як показує аналіз досвіду нових країн-членів ЄС, дуже важливо уникнути механічного копіювання практики інших країн, що може призвести до зниження можливостей національних структур безпеки.

У підсумку успішне забезпечення країнами Європейського Союзу національної фінансової безпеки залежить від стійкості і сили їх національних економік. Тільки сильна економіка дає змогу успішно захищати національні інтереси в умовах посиленої глобальної конкуренції та наростання світогосподарських диспропорцій. Отже, держава має не тільки розробляти національну концепцію безпеки, базуючись на світовому досвіді, але, насамперед, проводити реформування економічної внутрішньої та зовнішньої політики з метою захисту всіх суб'єктів господарської діяльності [15].

Проведений аналіз світового досвіду забезпечення економічної безпеки держави показує, що всі високорозвинені країни світу мають власні системи забезпечення національної економічної безпеки й механізми її зміцнення, що використовуються у державній політиці. Безумовно, адаптація зарубіжного досвіду до умов України – досить трудомісткий процес, що передбачає не механічне копіювання всієї системи регулювання, а лише поетапне впровадження окремих елементів, інструментів, методів чи програм. Запозичення зарубіжного досвіду має проводитися в разі наявності подібних цілей і пріоритетів у національних стратегіях, враховуючи рівень економічного та інституціонального розвитку країн із використанням системного підходу і порівняльного аналізу.

Отже, світовий досвід показує, що створення сприятливих умов для фінансової безпеки підприємств сприяє підвищенню ефективності наукової й інноваційної діяльності, що є пріоритетним завданням державної інноваційної політики розвинених країн, адже вплив науково-технічної та інноваційної сфер на розвиток і зростання економічної системи набуває на сучасному етапі вирішального значення. Основним змістом державного регулювання фінансової безпеки підприємств стає саме координація злагодженої роботи усіх ланок господарського механізму, налаштованого на виробництво конкурентоспроможної високотехнологічної інноваційної продукції та підвищення добробуту населення.

Список використаної літератури

1. Якубович З. В. Недоліки методики оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств та шляхи їх усунення // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. 2011. № 704. С. 71—76.
2. Буковинський С. А. Фінансова криза в Україні: вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації // Фінанси України. Вип. 11. С. 10—30.
3. Підхонний О. М., Яструбецька Л. С. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб’єктів господарювання // Економічні науки : зб. наук. пр. / Луцький державний технічний університет. Вип. 4 (16). Ч. 2. Луцьк, 2007. С. 73—76. (Серія “Облік і фінанси”).
4. Маргасова В. Г. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки регіону // Науковий вісник ЧДІЕУ. 2011. № 1. (9). С. 53—61. (Серія “Регіональна економіка”).
5. Чехович Г. Т. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки країн та регіонів // Ефективна економіка. 2013. 5 черв. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2437>.
6. Буковинський С. А. Фінансова криза в Україні... С. 10—30.
7. Сунцова О. О. Особливості реформування комунального сектору в умовах української моделі самоврядування // Актуальні проблеми економіки. 2004. № 6. С. 12—17.
8. Пілько А. Д. Еволюція та перспективні напрями розвитку безпекознавства // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [кол. моногр. : у 2 т. Т. 1]. Дніпропетровськ : “ФОП Дроб’язко С. І.”, 2014. С. 166—177.
9. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : [монографія]. К., 1997. 143 с.
10. Буковинський С. А. Фінансова криза в Україні... С. 10—30.

11. Фабін І. Я. Теоретичні підходи до визначення сутності та оцінювання економічної безпеки держави // Науковий вісник. Львів, 2010. Вип. 20.8. С. 255—260.
12. Барановський О. І. Фінансова безпека : [монографія]. К. : Фенікс, 1999. 338 с.
13. Губенко І. В. Особливості формування системи показників фінансової безпеки національної економіки // Науковий вісник УДІЕУ. 2011. № 4(12). С. 55—60.
14. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи // Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 10. С. 22—26.
15. Запоточний І. В., Захарченко В. І. Державне регулювання регіональної економіки / [за заг. ред. д. е. н., проф. В. І. Захарченка]. Х. ; Львів ; Одеса : ТОВ “Одісей”, 2003. 592 с.

**V. Andrienko,
I. Mihus,
Y. Koval**

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF FORMATION OF THE STATE POLICY IN THE FIELD OF PROVIDING FINANCIAL SAFETY AS A COMPLEX OF NATIONAL SECURITY

The article deals with the main problems of the development of Ukraine's economy in the context of its identification as a European state, highlights the main external threats to its financial security. The main threats to financial security of Ukraine are analyzed. The experience of leading European countries in the field of formation and ensuring economic security of Ukraine is assessed and summarized, and on this basis, the necessity of strengthening of its main components in modern conditions of society development is proposed. Characterized features of financial security of enterprises in developed countries. The main tasks facing the security services of enterprises are highlighted. Recommendations on improving the financial security system are provided.

Key words: economic security of the state, international experience, national economic interests, threats to economic security, public administration, national security.